

יפעת אלוק | Crawling | שמן על בד, 2015. 100/80 ס"מ

פגיעות מיניות ברשת: דור ה-'S'

Smartphone, Sexting, Social Media

& Sexually Explicit Web Sites

חן קצביץ' פרסלר

ובכך מקל על ביצועה. כמו כן, ישנן התנהגויות המקובלות במרחבים מסוימים ברשת, אשר מקנות לגיטימציה לגולשים לבצעם ולהרגיש שהם כמו 'כולם' ('ככה מקובל').¹

פגיעות מיניות ברשת יכולות להיות פגיעות המתרחשות במרחב הווירטואלי, (יכולות להישאר במרחב זה ויכולות גם 'להזמין' פגיעות נוספות במרחב הממשי), וכן פגיעות המתרחשות במרחב הממשי ומקבלות ביטוי במרחב הווירטואלי (למשל תיעוד של פגיעה מינית שהתרחשה במרחב הממשי והפצתה במרחב הווירטואלי).

הטרדות מיניות, חיזור אלים, השמצות, והפעלת לחץ לשליחת תמונות ערום מהווים חלק מתרבות שלעיתים קרובות נתפסת בקרב בני נוער כנורמטיבית למרחב הווירטואלי.

יש לציין כי פגיעה מינית במרחב הווירטואלי יכולה גם להתרחש מחשיפה לא מכוונת לתכנים מיניים בוטים, שאינם הולמים את השלב ההתפתחותי הרגשי-קוגניטיבי של הילד או של

פגיעות מיניות לסוגיהן התרחשו לאורך כל ההיסטוריה האנושית. אולם, בשל תכונותיו הייחודיות של מדיום האינטרנט וצמיחתו חסרת התקדים של המרחב הווירטואלי (cyberspace) התפתחו בשנים האחרונות זירות חדשות ופרקטיקות ייחודיות של פגיעות מיניות. האוכלוסייה החשופה ביותר לפגיעות אלו היא כמובן ילדים ובני נוער, אולם, לא רק הם, גם מבוגרים חווים פגיעות ברשת. במאמר זה אסביר בקצרה, מפאת קוצר היריעה, על מרחבים של פגיעה מינית ברשת, תוך התמקדות בבני נוער, בשל היותה אוכלוסייה המבלה זמן רב במרחב הווירטואלי, ובשל היותה קלה יותר להשפעה ולניצול.

מאפייני המרחב הווירטואלי

המרחב הווירטואלי מאפשר לאנשים לבצע מעשים לא מוסריים (ולא חוקיים) שלא היו בהכרח מעזים לעשות במפגש פנים מול פנים. מדיום האינטרנט מאפשר מידה מסוימת של אנונימיות, ('לא יכולים לראות אותי'), היוצרת עבור הגולש תחושה שהוא יכול לפעול כרצונו מבלי שיצטרך לתת את הדין על התנהגותו. בנוסף, היעדר המפגש הממשי בין הגולשים ('אני לא רואה אותך') מונע מהם לראות את תגובתו של הנפגע, את התוצאה של פגיעתו,

1 דשן, מור ובוכניק, דן. (2012). "התנהגויות לא מוסריות של בני נוער בסביבת האינטרנט". בתוך: 'עשת-אלקלעי, א' כספי, ס' עדן, נ' גרי, י' יאיר, י' קלמן (עורכים). ספר כנס צ"י למחקרי טכנולוגיות למידה 2012: האדם הלומד בעידן הטכנולוגי. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

ובגירים (בעיקר נערות) ללא הסכמתן, והביאו לפגיעה קשה בהן, אושרה בשנת 2014 הרחבה לחוק ההטרדה המינית, המוסיפה עבירה של איסור הפצת תוכן מיני.

הסמרטפונים, לצד מכשירים אלקטרוניים נוספים, מאפשרים גישה לרשתות חברתיות, לאפליקציות ולתכנים מיניים מפורשים באינטרנט, שמהווים תשתית 'מזמינה' לפגיעות מיניות, על כך אפרט בחלקים הבאים.

פגיעות מיניות במדיה חברתית (Social media)

בשלב זה, אערוך חלוקה גסה בין פגיעות שיכולות להתקיים ברשתות החברתיות הקונבנציונליות (דוגמת Facebook, Instagram, Skype), לבין רשתות ואפליקציות ייחודיות המאפשרות צורות חדשות וקלות יותר של פגיעה מינית (דוגמת Secret, Snapchat, Omegle).

ברשתות החברתיות הקונבנציונליות, נערים ונערות פותחים פרופיל, בו הם מחליטים איזה מידע לפרסם על עצמם, אילו תמונות להעלות, ואילו אנשים לאשר כחברים או כעוקבים. אולם לעתים קרובות בני הנוער לא מודעים לאפשרויות שעומדות בפניהם להגביל את ההרשאות בפרופיל ובכך לשמור על מידה מסוימת של פרטיות ברשת, והם אינם חושבים על המידע והתמונות שהם חושפים אודות עצמם בפני מאות עד אלפי עוקבים שאת רובם הם אינם מכירים. ברשתות חברתיות אלו, נערים ונערות חשופים לתופעות של השמצות, לקבלת הודעות מטרידות, לתגובות מיניות על תמונות ("איזה כוסית, מה היית עושה לך?"), לשידול למעשים בעלי אופי מיני בחדרי צ'אט וידאו, לחשיפה לא רצונית לסרטונים ותמונות בעלי תוכן מיני ועוד. חשוב לציין כי ברשתות אלו אנשים יכולים ליצור לעצמם פרופיל מזויף, חלקם מבוגרים המתחזים לבני נוער,

הנער. למשל, חיפוש של מילים תמימות בגוגל יכול להוביל לתמונות וסרטונים פורנוגרפיים.

תרבות ה'סמרטפונים' (Smartphone)

בנוסף למחשבים הניידים והטאבלטים שאפשר למצוא היום כמעט בכל בית בישראל, לרבים מבני הנוער כיום יש טלפון סלולארי חכם, המאפשר גישה קלה לרשת האינטרנט, מכל מקום, בכל זמן וכמעט לכל סוג של תוכן, ובמקרים רבים ללא פיקוח של מבוגרים על התכנים הנצרכים והמועלים על ידם לרשת.

התקשורת הסלולרית האלקטרונית, שינתה את הסביבה החברתית של בני הנוער כיום. למעשה, הודעות SMS היא הצורה הנפוצה ביותר של תקשורת בשימוש היומיומי של בני נוער (יותר משיחות טלפון או שיחות פנים אל פנים). תופעה יחסית חדשה שצמחה מתוך השימוש הגובר בטלפונים החכמים, ומתוך תרבות שליחת ההודעות היא, ה-Sexting - שליחת הודעות טקסט, תמונות וסרטונים בעלי תוכן מיני מפורש², תופעה זו נפוצה בעיקר בקרב בני נוער. תמונה בעלת אופי מיני יכולה להישלח בעקבות סחיטה ואיומים, שכנועים מצד החבר ואף בעקבות מצב בו נערה מאמינה שהשליחה תקנה לה הון חברתי. במקרים רבים נערות מספרות כי שלחו תמונה לחבר שלהן שהבטיח שלא יראה אותה לעולם, וגילו במהרה שהתמונה התפשטה "כאש בשדה קוצים" בין קבוצות WhatsApp שונות, ומהרגע שהתמונה כבר נמצאת ברשת, לא ניתן להחזיר את הגלגל לאחור. בשל ריבוי המצבים בהם הופצו תמונות או סרטונים בעלי תוכן מיני של בני נוער

Houck, D. Christopher, Barker, David, Rizzo, 2
Christie, Hancock, Evan, Norton, Alicia &
Brown, K. Larry. (2014). "Sexting and Sexual
Behavior in At-Risk Adolescents". PEDIATRICS,
133 (2), pp. 1-7.

Snapchat - אפליקציה לשיתוף תמונות, פופולרית בקרב בני נוער. האפליקציה מאפשרת לשלוח תמונה או קטע וידאו ולהגדיר את מספר השניות שהיא תופיע על המסך של המקבל (עד עשר שניות) ולאחר מכן תעלם מהמכשיר הנייד שלו. אולם, המקבל יכול לעשות צילום מסך והתמונה תשמר אצלו במכשיר. אפליקציה זו משמשת לעיתים בני נוער לשליחת תמונות בעלות תוכן מיני (sexting), בהסכמה או בסחיטה, מתוך נקודת הנחה שלאחר מספר שניות תמונות העירום תעלם כלא הייתה. ישנן ביקורות כי התמונות לא באמת נעלמות לחלוטין מהמכשיר המקבל או משרתי התוכנה, וניתנות לשחזור.

Omegle - אתר היכרויות בין זרים מהארץ ומחו"ל. התוכנה מחברת בכל פעם בין שני אנשים אקראיים (צ'טרולט) שיכולים להתכתב או לקיים וידאו צ'אט, זהות המשתמשים איננה ידועה. כיוון שזהות המשתמשים נשמרת אנונימית וכיוון שזה מחבר בין זרים בכל העולם, נשמעות ביקורת רבות על כך שזרים משתמשים בפלטפורמה בכדי לממש סטיות מיניות, למשל, פותחים את המצלמה וחושפים איברי מין. כמו כן, לא תמיד בני הנוער מודעים לכך שהזר בצד השני מצלם אותם.

צפייה באתרים פורנוגרפיים (Sexually explicit web sites)

נושא זה נידון בהרחבה במאמר אחר שמוצג בדו"ח זה. כיוון שמדובר בנושא מהותי להבנת החשיפה לתכנים מיניים ברשת, אתייחס אליו, אך בקצרה.

התפשטות השימוש ברשת האינטרנט הביאה לשינוי משמעותי בצריכת הפורנוגרפיה. האינטרנט מספק כמות ומגוון עצומים של תכנים פורנוגרפיים אשר נגישים כמעט בכל זמן ובכל מקום, לעיתים קרובות ללא תשלום, תוך שמירה

אשר מתחילים להתכתב עם בני נוער ובהמשך משכנעים אותם לעשות דברים בעלי אופי מיני מול המצלמה, ואף מציעים להיפגש במרחב הממשי, לעיתים קרובות תוך שימוש בסחיטה ואיומים (תופעה של פדופיליה ברשת).

להלן שלוש דוגמאות של אפליקציות/רשתות המשמשות זירה 'נוחה' לפגיעות מיניות, בעודי כותבת מסמך זה אני בטוחה שכבר הומצאו מספר נוסף של אפליקציות יצירתיות יותר ונועזות יותר אשר מאפשרות זירות חדשות לפגיעה מינית.

Secret³ - אפליקציה אנונימית לשיתוף סודות. האפליקציה יכולה להתחבר לרשימת אנשי הקשר המופיעים בטלפון הסלולארי, וכך רבים מהסודות שהמשתמשים רואים נכתבו על-ידי 'חברים' שלהם, אולם אין ביכולתם לדעת על-ידי מי בדיוק. איך זה מתקשר לפגיעה? האנונימיות מאפשרת למשתמשים לחשוף סודות על אנשים אחרים (בין אם מדובר בסודות אמיתיים ובין אם מדובר בהשמצות). נערות ונערים משתפים שלא פעם קראו על חברים ועל חברות שלהם סטטוסים החושפים מידע מיני וקריאות גנאי מיניות. הסטטוס מופץ ברבים ואין דרך לעצור את התפשטותו. למשל נערה שמקבלת תיוג של 'שרמוטה' שמלווה אותה אחר כך זמן רב, ויכול להביא לפגיעות נוספות, גם במרחב הממשי.

3 על אף שאפליקציה זו נסגרה לפני מספר חודשים, החלטתי להביא אותה כדוגמה במאמר זה כיוון שהיא מייצגת בצורה מובהקת את התשתית שמספק המרחב הוירטואלי לאנונימיות ולפגיעות בחסות אנונימיות זו. כמו כן, אני רואה בה שלב חשוב בתהליך ה'אבולוציוני' של התפתחות הרשתות החברתיות וטשטוש גבולות המוסר בזירות אלו, כך שאני מאמינה שבמוקדם או במאוחר תומצא אפליקציה אחרת הנשענת על פורמט דומה ואף משוכלל מכך.

הדוק בין צריכת פורנוגרפיה מוגברת בקרב בני נוער לבין תפיסה מעוותת של יחסים מיניים וקבלה עקרונית של ניצול מיני של נשים (למשל מין סידרתי של מספר נערים עם נערה אחת נתפס כהתנהגות שאין בה פסול בקרב הצרכנים ה'כבדים')⁷.

משחקי מחשב סקסיסטים (Sexist Computer Games)

זירה נוספת שיכולה לעודד התנהגויות מיניות אלימות היא זירת משחקי מחשב המציגים דמויות נשיות כאובייקטים מיניים ואף מאפשרים ל'גיימרים' לבצע הטרדות מיניות, מעשים מגונים ואונס אלים. חלק ממשחקי המחשב הללו מציעים טכנולוגיות אנימציה חדשניות ביותר ומדמים את המציאות בצורה מוחשית מאוד, ה'גיימר' יכול לבחור איזו דמות לגלם, ביניהן גם אנס, ולחזות בדמות הווירטואלית שלו מבצעת אונס בצורה מוחשית עד מאוד. GTA ו-RapeLay הם שתי דוגמאות למשחקים כאלו, אך ישנם עוד משחקי מחשב רבים הנעים על הסקלה שבין החפצת נשים ועד אונס אלים.

מה אנחנו יכולים לעשות כהורים וכנשות חינוך?

מחקר ישראלי בדק מה ההורים יודעים על הגלישה של ילדיהם באינטרנט וכיצד הם מגיבים לה. ממצאי המחקר מעידים כי ישנו פער דיגיטלי בין-דורי בכל הנוגע למרחב הווירטואלי. הממצאים מעידים על כך שהורים רבים יודעים מעט מאוד על הפעילות של ילדיהם ברשת, וכן, קיימים פערים גדולים

על האנונימיות של הגולש⁴. התפוצה הרחבה של פורנוגרפיה באינטרנט, כמו גם החדירה שלה לתרבות הפופולרית העלו שאלות בנוגע להשפעתה על חייהם המיניים של מתבגרים. מחקרים מעידים כי החשיפה הראשונה לתכנים פורנוגרפיים (במכוון או במקרה) מתחילה, כיום, בגיל צעיר מאוד, עוד לפני שיש לנערים ניסיון מיני או יכולת מנטלית לפרש את התכנים אליהם הם נחשפים. נמצא כי נערים צופים בתכנים פורנוגרפיים בשיעור גבוה הרבה יותר מאשר נערות, וכי הפורנוגרפיה הפכה למקור עיקרי לחינוך מיני עבור שני המינים (בעיקר לנערים). בהמשך לכך, מצאו כי ככל שבני נוער צופים יותר בפורנוגרפיה, כך סביר יותר שהם יאמינו כי התוכן המוצג בפורנוגרפיה משקף פרקטיקות מיניות בעולם האמיתי⁵.

מחקרים שבחנו את הקשר בין חשיפה לפורנוגרפיה באינטרנט לבין תוקפנות מינית מצאו כי נערים שנחשפו לתוכן מיני מפורש בגיל ההתבגרות המוקדם היו בעלי סיכוי גבוה יותר לעסוק בהטרדה מינית בשלב מתקדם יותר של גיל התבגרות. בנוסף, נמצא שבני נוער שנחשפו במכוון לחומר מיני אלים היו בסיכוי גבוה פי שישה להיות אגרסיביים מבחינה מינית⁶. במחקר שנערך בישראל נמצא קשר

4 Döring, M. Nicola. (2009). "The Internet's impact on sexuality: A critical review of 15 years of research". *Computers in Human Behavior*, 25, pp. 1089-1101.

5 Sun, Chyng, Bridges, Ana, Johnason, Jennifer & Ezzel, Matt. (in press). "Pornography and the Male Sexual Script: An Analysis of Consumption and Sexual Relations". *Archives of Sexual Behavior*.

6 Owens, Eric. W, Behun, Richard J., Manning Jill C. & Reid, Rory C. (2012). "The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research". *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19, pp, 99-122.

7 מור, אביגיל. (2012). "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית". הד החינוך, פ"ו, עמ' 32-36.

הסכנות הקיימות ברשת, לחשוב יחד איתם על הדרכים בהן הם יכולים לשמור על פרטיותם ברשת, לדבר על המשמעות של העלאת תמונות לרשת, ולבחון עמם באילו אתרים ורשתות הם גולשים ולאילו סוגי אינטראקציות הם חשופים, לדבר איתם על המסרים המיניים להם הם חשופים ולנסות לתווך אותם, ואף לבקש לראות את הפרופילים שלהם ברשתות השונות, לבדוק עם מי הם מתכתבים, מה הם תוכני ההודעות ולשקול בחיוב גם התקנה של תוכנות לסינון תכנים לטלפון הנייד ולאיינטרנט הביתי. על השיח עם המתבגר להתנהל בצורה מכבדת ולא שיפוטית, חשוב שיהיה זה שיח שייצור אווירה של פתיחות ושל רצון מצד המתבגרים לשתף את המבוגר בחוויותיהם העכשוויות וכן לפנות אליו בעתיד, במידה שיחשפו לתכנים פוגעניים ברשת או יחוו פגיעה שכזו.

בין דיווחי ההורים לדיווחי ילדיהם באשר למימנויות ולאופי השימוש באיינטרנט, לסיכון הכרוך בו ולדרכי ההתמודדות עמו. בנוסף, נמצא שההורים אינם נתונים בפאניקה מוסרית בנוגע לסכנות הגלומות לילדיהם במדיום זה, כחלק מחוסר המודעות לתכנים המורכבים ולפגיעות אליהם ילדיהם חשופים*.

ממצאי מחקר זה מדגישים לטענתי את החשיבות הרבה בהכרה בכך, שלצד היתרונות הרבים שיש לאיינטרנט, המרחב הווירטואלי מספק גם אפשרויות רבות ומגוונות לפגיעות מיניות, הן על-ידי בני נוער אחרים, הן על-ידי מבוגרים והן על-ידי חשיפה לתכנים מיניים בוטים (במכוון או שלא במכוון). לכן עלינו כמבוגרים רובצת האחריות לתת לבני הנוער את הכלים המתאימים להתמודד עם התכנים ועם האינטראקציות בהם הם נתקלים במרחב זה. ישנה חשיבות לנהל שיח עם בני הנוער על

* חן קצביץ' פרסלר, מנחת חינוך במרכז סיוע 'תאיר', מחנכת למיניות בריאה ושוויונית. דוקטורנטית ללימודי מגדר, בהנחיית פרופ' אורלי בנימין וד"ר אביגיל מור, אוניברסיטת בר אילן.

8 למיש, דפנה, ריב"ק, רבקה ואלוני, רותם. (2009). "ילדים ישראלים גולשים באיינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית". מגמות, מ"ו (כרך 2-1), עמ' 137-163.